

aastal Rootsist tagasi Soome siirdus, siis oli temast saanud mitmekülgselt koolitatud arhivaar. Seoses sellega on korduvalt arvamust avaldatud, et nii on Rootsi maksnud lõpuks tagasi võla, mis võeti siis, kui 1846. aastal nimetati soomlasest õigus- ja majandusteadlane professor Johan Jakob Nordström Rootsi Riigiarhiivi juhatajaks.

Peadirektor Tarkiainen on võrratu stiili- ja vormimeister. Sõnakunsti valdamine on temast teinud tuntud kirjamehe ja esineja. Tarkiainen on osa võtnud kultuuripoliitilistest ja kirjanduslikest diskussioonidest juba õpinguaegadest alates.

Rootsi aastatel oli Tarkiaisel ka tähtis vahendaja roll. Páris paljud soomlastest uurijad, üliõpilased ja teised Stockholmis käinud mäletavad teda suurepärase giidina tutvustamas nii Rootsi Riigiarhiivi kui ka Stockholm linna. Svenska Dagbladetis ilmunud artiklites hoidis ta rootsi lugejat usinasti kursis Soome eluolu, kultuuri ja ajaloo uurimisega.

Tarkiainen huvitus juba Rootsist oldud aastatel Baltimaadest. Ta hoidis tihedat sidet Stockholmis tegutseva Balti Arhiivi ja selle esindajatega. Kui Baltimaad taas iseseisvusid, sai ta alustada Rootsi ja Baltimaade arhiiviasutuste koostöö arendamist juba täiesti uues olukorras. Soome siirdumisel on see huvi ja koostöö jätkunud, nüüd juba Soome arhiividest lähtuvalt. Esmatähtsad on muidugi olnud suhted Eestiga.

Seoses tähtpäevaga kinkisid Soome arhiivid ja Arhivaaride Ühing juubilarile esimese eksemplari talle pühendatud koguteosel *Musarum Minister*. Peadirektor Tarkiaise mitmekülgsus nähtub ka koguteose ainevaldkondade ulatuslikkusest. Publikatsioon on 25 artiklit, mis haakuvad Tarkiaise mitmeladse tegevuse või tema produktiooni aspektidega. Nii ulatub teose artiklite spekter XVI sajandi allikate publitseerimise probleemidest kuni elektrooniliste dokumentide käsitlemiseni. Koguteoses oleva õnnitlejate nimekirja vahendusel annavad peaaegu viissada üksikisikut ja asutust või organisatsiooni üheksast eri maast edasi oma parimad soovid. Raamatu lõpus on toodud Tarkiaise mitmekülgse loominguga biograafia.

Raimo Pohjola

Soome keelest tõlkinud
Peep Pillak

AJALOOLINE AJAKIRI 74+3+22+1

Ajaloolise Ajakirja peatoimetaja Aadu Must.
Foto Peep Pillak

Läinud aasta septembri lõpus esitles professor Aadu Must Tartu Ülikooli Klassikalise Muinas- teaduse Muuseumi ruumes Ajaloolist Ajakirja. Ajaloohuvilisel võib tekkida küsimus: Ajalooline Ajakiri lõpetas ju ilmumise 1940. aastal?

Tõepoolest, ajavahemikus 1922 kuni 1940 ilmus 74 numbrit Ajaloolist Ajakirja. Nõukogude okupatsiooni ajal, 1941. aastal "reorganiseeritud" Ajaloolise Ajakirja baasil ilmunud kolme numbrit Ajaloo Ajakirja võib aga pidada ainult surmaeelseks ohheks. Ja pärast seda jäidki ajaloolased ajakirjast ilma.

Alates 1958. aastast räägiti korduvalt ajaloolise ajakirja taaskäivitamise vajadusest, paraku jooksid kõik selles suunas tehtud katsed õige pea liiva. Ajaloolased pidid aastakümneid käima oma ajalooliste artiklitega teiste perioodiliste väljaannete toimetustes, müts näpus, tüütamas keelemehi, kirjandusteadlasi, looduseuurijaid ja kõikvõimalikke teisi "väljundiga" õpetlasi. Et oma kirjatükkidega

kuidagi lugeja ette pääseda, selleks tuli ajaloolastel need vastavalt väljaandele kas kirjanduslikku, keelelise, loodusteaduslikku või mõnesse muusse, sageli ajaloo teadusest üsna kaugel seisvasse, kuid toimetuse poolt õigusega nõutavasse vormi suruda. Ajaloolastel tuli paratamatult oma vaimutöö kallal vägivaldat tarvitada ja tunda, et ka nende kallal vägivaldat tarvitatakse. Küllap mõnigi ajaloolane selle tagajärjel ajaloo kirjutamisest võõrdus, aga mõnigi noor talent hoopis välja kujunemata jäi.

1987. aasta mais, juba veidi sulama hakanud nõukogude ühiskonna tingimustes, võtsid kaks Tartu Ülikooli nooremat ajaloo õppejõudu, dotsent Aadu Must ja Margus Laidre, asja tõsiselt käsile. Aasta lõpuks olid käsikirjad koos, asjaajamine väljaandmiseks aga venis ja venis, kuni alles 1989. aastal sai ilmuda Tartu Riikliku Ülikooli teaduslik-populaarse ajaloomanahhi Kleio esimene number. Tiraaz oli 750 eksemplari ja hind 50 kopikat. Tänapäevaks on sellest kujunenud rariteet. Esimest numbrit sisustasid tuntud eesti ajaloolaste Helmut Piirimäe, Herbert Ligi, Sulev Vahtra, Ea Janseni, Jüri Anti, Olaf-Mihkel Klaaseni jt uurimused, aga esindatud olid ka noored Kleio jüngrid: Lauri Vahtra, Tõnu Tannberg, Eero Medijainen, Toomas Anepaio, Ülle Liitoja jt.

Vastutav toimetaja Aadu Must kirjutas esimese numbriga eessõnas: "Ehkki Kleio ilmub Tartu Ülikooli väljaandena, ootame kaasa lööma autoreid kogu Eestist ja ka väljastpoolt selle piire. Püüame pakkuda avaldamisvõimalusi noortele ajaloolastele. /—/ Võimalus on antud. Nüüd peame ühiselt näitama, kas meie rahval on sellist väljaannet vaja. Ja kas me väärime teda."

"Kleiot" jõudis ilmuda paar numbrit, kui üks selle käivitamise initsiaatoreid vastutav toimetaja Aadu Must siirdus Stockholmi Eesti infobürood juhataja ja toimetaja asetäitja Margus Laidre sinasamasse stipendiaadina uurimistööd tegema. 1991. aastal sai Margus Laidrest Eesti Vabariigi suursaadik Rootsis. Aadu Must pöördus aga kodumaale tagasi ja vahepeal täiesti soikunud Kleio väljaandmine sai uut tuult tiibadesse. 1991. aastal ilmus kaks numbrit, alates neljandast numbrist asendati lisand "teaduslik-populaarne ajaloo almanahh" lisandusega "teaduslik-populaarne ajaloo ajakiri". 1992. aastal ilmunud numbrist 5/6 jäi Kleiot täiendama vaid "ajaloo ajakiri". Kui alguses takistasid ajakirja ilmumist ülaltpoolt tulevad käsud ja keelud, siis nende kadudes hakkasid kummitama paberi- ja trükitööpuuduste puudus. Sellest üle saades on jäänud vaid üks pisiküsimus – raha. Ülikooli kõrval on rahastajateks olnud mõnedki teised asutused, isikud ja fondid, muidu oleks õilis üritus katkenud. 1995. aastast sai ilmutamissagedu-

seks neli numbrit aastas. Aasta varem ilmus ingliskeelne erinumber, ingliskeelsed resümee olid aga lisandunud ajakirja lõppu juba 1991. aastast. Kleio saksakeelne erinumber ehk "Steinbrücke" ilmus 1998. aastal ja loodetavasti tuleb sellele lisa. (Kuidas jääb ingliskeelsete erinumbritega?) Aastal 1998 loodi ajakirja väljaandmiseks Ajalookirjanduse Sihtasutus Kleio, mille nõukogu otsustas taastada ajakirja ajaloolise nime – Ajalooline Ajakiri. Nii sai "Kleio" 23. numbrist Ajalooline Ajakiri number 100. Aritmeetika on lihtne: kui võtta 74 numbrit ilmunud Ajaloolist Ajakirja, lisada 3 numbrit 1941. aastal ilmunud Ajaloo Ajakirja ja liita 22 numbrit Kleiot, saame 99. Järelikult kannab taastatud Ajalooline Ajakiri ümmargust järjekorranumbrit 100.

Sajas number sisaldab kõigepealt Ajaloolise Ajakirja taastamise loo (Aadu Must, Leane Morits), seejärel pikemaid artikleid peatoimetajalt endalt (Tööstusliku pöörde argipäev), Aivar Kriiskalt (Mesoliitilised asustusjäljed Loode-Saaremaal), Inna Põltsamilt (Naine keskaja Liivimaa linnas), Eero Medijaiselt (Konsulaarsekretärid – Eesti välisteenistuse eelsalk või ohvrid?), Terje Seemenilt (Pärsia ja Eesti Vabariigi diplomaatilised kontaktid aastatel 1918-1940), Martin Hallikult (Eesti Vabariigi konsulaat Jaffas), Jaak Valgelt (Investeerimisindeks), Pekka Ereltlt (Otto Tiefsi valitsuse päästmise katse 1944. aasta septembris) ja Olaf Kuulilt (Kominterni Eesti sektiooni rahad). Lisaks võib lugeja leida ülevaated kaitstud dissertatsioonidest, retsensioone, kroonikat ja personalia.

Professor Aadu Must loodab 1999. aasta jooksul välja anda kokku neli numbrit Ajaloolist Ajakirja, sest traditsiooniliselt on tegemist kvartalikirjaga. Aadu Must kirjutab: "Ajaloolist Ajakirja on vaja nii Eesti ajalooteadusele, haridussüsteemile, kõikidele ajaloolastele kui ka laiale kultuurihuvilisele lugejaskonnale. Ajalooteadus ja ajaloo haridus on organism, mis koosneb kindlastest komponentidest. Kui midagi neist puudub, jääb kogu süsteem põdema ja kiduma. Erialane teadusajakiri on üks neist osadest." Seda väidet on veenvalt tõestanud Ajalooline Ajakiri resp Kleio.

Tahaks loota, et järgmise saja Ajaloolise Ajakirja numbril ilmumine mahub ära mitte seitsmekümne viie, vaid kahekümne viie aasta sisse. Selleks toimetusele jõudu soovides

P. P.